

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи номзоди Чавҳарова Муҷиббахон Одиловна дар мавзӯи «Юсуф ва Зулайхо»-и Ховарии Шерозӣ ва муқоисаи он бо достони ҳамноми Абдурахмони Чомӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои филология аз рӯйи ихтисоси 10.01.01-Адабиёти тоҷик.-Душанбе, 2019- 185 саҳ.

Дар адабиёти тоҷикии форсӣ ба достонҳои ҳамном ҷавоб гуфтан баъд аз «Хамса»-и Низомии Ганҷавӣ бештар роиҷ гардида, то садаи бистум идома ёфтааст. Ин падида як тақлид ё пайравии оддӣ набуда, балки як навъ санҷиши маҳорату малака, қувваи эҷодӣ ва донишу ҷаҳонбинӣ маҳсуб меёфт ва бо шоирони бузург баробар ва ҳампанҷа шудан дар асрҳои миёна аз камоли хунар ба ҳисоб рафта, ин санҷиши маҳорат ба рушди достоннависӣ низ сабаб мегардид.

Зикр бояд намуд, ки асарҳои машҳури адабиёти ҷаҳонӣ, ба мисли қиссаҳои «Калила ва Димна», «Лайлӣ ва Мачнун», «Юсуф ва Зулайхо», «Саломон ва Абсол» ва амсоли ин аввал дар миёни мардуми як манотик арзи вучуд карда, тадриҷан ба кишварҳои дигар ҳамчун қиссаҳои сайёр интиқол ёфтаанд. Чунончи, қиссаи «Калила ва Димна» ба мардуми ҳинд, «Лайлӣ ва Мачнун» - ро арабҳо, «Юсуф ва Зулайхо» ба яҳудиён, «Саломон ва Абсол»-ро юнониён офаридаанд, ки ба адабиёти хатгӣ ҳамчун достонҳои ошиқона, ахлоқӣ ва фалсафӣ ворид шуда, намунаҳои зиёди ин осор дар адабиёти форсии тоҷикӣ таълиф шудаанд.

Дар адабиётшиносии ватанӣ хориҷӣ оид ба таҳқиқ, таърих, заминаҳои эҷод, ҷойгоҳи қиссаи «Юсуф ва Зулайхо» дар сарчашмаҳо, монандиву фарқи онҳо Ҳ.Этте, В.В.Бартолд, А.Е.Кримский, Е.Э.Бертелс, С.Брагинский, Ян Рипка, Ч.Стори, Забеҳулло Сафо, Муҷтабо Минуй, Муҳаммадамини Риёҳӣ, Абдурасул Хайёмпур, Х.Мирзозода, Афсаҳзод, Х.Шарифов, М.Б.Пиатровский, Н.Ш.Хисамов, А.Абдусаттор, А.Зухуриддинов, С.Амиркулов, Азорабеков С.К., Б.Шерназаров, У.Ғаффорова, А.Кулиев, А.Сатторов, Ҷ.Нақиева, М.Тарбият ва дигарон мақолаву таҳқиқотҳои алоҳида анҷом додаанд, ки онҳо дорои аҳамияти вижа мебошанд.

Муҳтавои мақолаву рисолаҳо ва таҳқиқоти донишмандони ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки бо вучуди пажӯҳишу ҳулосаҳои судманди илмӣ ва наشري нусхаҳои гуногуни достонҳо то имрӯз дар адабиётшиносии тоҷик таҳқиқоти монографӣ муқоисавӣ достонҳои ҳамном хеле кам аст, аз ин рӯ, рисолаи Чавҳарова М.О. дар мавзӯи «Юсуф ва Зулайхо»-и Ховарии Шерозӣ ва муқоисаи он бо достони ҳамноми Абдурахмони Чомӣ» ба мақсади омӯзиши муқоисавӣ достонҳои Ховарии Шерозӣ ва

Абдурахмони Ҷомӣ саривактӣ буда, ҷойи холии мавзӯи мазкурро дар адабиётшиносии тоҷик, дар маҷмӯъ дар юсуфузулайхошиносии ҷаҳонӣ пурра мегардонад.

Аз ҳамин дидгоҳ диссертатсияи Ҷавҳарова Муҷиббахон Одиловна дар мавзӯи «Юсуф ва Зулайхо»-и Ховарии Шерозӣ ва муқоисаи он бо достони ҳамноми Абдурахмони Ҷомӣ аз мавзӯҳои муҳиму актуалӣ маҳсуб ёфта, дар адабиётшиносии тоҷик мариди пажӯҳиш ва баррасии алоҳида қарор нагирифтааст.

Диссертатсияи мавриди тақриз аз муқаддима, се бобу фаслҳо ва хотимаву китобнома фароҳам омадааст. Ўнвонҷӯй дар муқаддимаи рисола оид ба масоили таҳқиқи мавзӯъ, маводи таҳқиқ, дараҷаи омӯхта шудани он, навғониҳо дар рисола, аҳамияти назарӣ ва амалии диссертатсия, ҳадафу усулҳои таҳқиқ андешаву мулоҳизаҳо баён намудааст.

Диссертант дар боби аввали рисола, ки “Муҳтаво, сохтор ва сюжети дostonҳои «Юсуф ва Зулайхо»-и Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Ҷомӣ” унвон дорад, масъалаҳои манбаъ ва сарчашмаи масеҳии дostonҳои «Юсуф ва Зулайхо»-и Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Ҷомӣ, манбаъ ва сарчашмаи исломии форсии тоҷикии дostonҳои «Юсуф ва Зулайхо»-и Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Ҷомӣ, таърихи таълиф, таҳлили образҳои дostonҳои ҳамном ва муҳтавои асосии дostonҳои «Юсуф ва Зулайхо»-и Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Ҷомиро ба таври алоҳида мавриди пажӯҳиш қарор додааст.

Аз пажӯҳиши муҳаққиқони ватаниву хоричии мавзӯи мазкур бармеояд, ки дар адабиёти форсии тоҷикӣ ҳамаи он шоироне, ки қиссаи пуршӯри «Юсуф ва Зулайхо»-ро таълиф кардаанд, аз сюжет ва мазмуни китобҳои муқаддаси “Библия” ва «Қуръон» истифода кардаанд ва Абдурахмони Ҷомиву Ховарии Шерозӣ низ аз ин тоифа мустасно нестанд. Дар «Библия» хатми қисса бо тавфиқ хостани Юсуф ба бародаронаш ва худопараст будани онҳо ва дар синни 110-солагӣ вафот кардани ӯ ба поён расидааст. Дар «Қуръон» бошад хатми қисса бо дуъои Юсуф ба даргоҳи Худованд, баҳри ғалабаи раҳмон бар шайтон, ба Худо имон овардани мардум ва парастии Худои якто ба охир мерасад. Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Ҷомӣ низ мисли шоирони дигар ба Юсуф ҳамчун образе, ки ҳамаи ҳодисаҳои қисса дар атрофи номи ӯ ҷарҳ мезанад ва қаҳрамони асосӣ мебошад, танҳо аз назари фароғирии масъалаҳои шариати исломӣ сухан гуфта, аз хати сюжети «Қуръон» берун наарафтаанд. Агар Абдурахмони Ҷомӣ дар достони худ бештар масъалаҳои ишқи ирфониро баррасӣ карда, ба образи Юсуф бештар

таваччуҳ карда бошад, Ховарии Шерозӣ дар баробари баррасии ишқи ирфонӣ ишқи заминиро низ ситоиш мекунад ва дар баробари Юсуф ба образи Яъқуб бештар таваҷҷуҳ дорад. Сюжети қиссаи «Юсуф ва Зулайхо» дар фарҳанги масеҳӣ аз фолклор ибтидо гирифта, баъд ба адабиёти хаттӣ ворид гашта, дар байни мардуми гуногун паҳн гардидааст.

Диссертант ҳангоми баррасии масъалаи сарчашмаҳои масеҳии қиссаи «Юсуф» дар Библия онро ба чаҳор қисмати асосӣ ҷудо карда (1.Фурӯхта шудани Юсуф (боби 37). 2.Дар Миср будани Юсуф (бобҳои 37 – 41). 3.Юсуф дар Миср хонаводаи худро қабул мекунад (бобҳои 41-49). 4.Вафоти Юсуф (боби 50), аз ҳамин мавқеъ онҳоро баррасиву таҳлил намуда, ба андешаи муҳим расидааст, ки “Чаҳор қисмати баёнгардида асосан сюжети қиссаро ба пуррагӣ фаро мегиранд ва лаҳзаҳои гуногуни дар қисса омада як робитае ва монандие дар таърих ва фарҳанги ҷаҳонӣ доранд ва ҳамин робита ва умумият ин қиссаро дар байни мардумони гуногун, новобаста аз миллат ва мазҳаб маҳбуб гардонидаст” (Дисс.саҳ.22).

Дар фарҳанги исломӣ бошад қиссаи «Юсуф ва Зулайхо» аз Қуръон (сӯраи 12) маншаъ гирифта, ба таркиби китобҳои зиёди таърих, тафсириҳои Қуръон, силсилаи қасас-ул-анбиёҳо ва адабиёти шифоҳиву хатии бадеии форсии тоҷикӣ ворид гардида, зина ба зина ба як рӯкни муҳими фарҳанги исломии форсии тоҷикӣ табдил ёфтааст. Муаллиф ҳангоми баррасии ин мавзӯ қайд мекунад, ки дар тафсириҳои исломӣ ва ахбору қиссаҳо асосан ду ақида дар бораи воридшавии қиссаи «Юсуф» ба Қуръон мавҷуд аст, ки шакли ривоятӣ доранд. Бо вуруди қиссаи «Юсуф ва Зулайхо» дар фарҳанги исломӣ як гӯшаи ин фарҳанги азим шодоб гардидааст. Қуръон танҳо китоби бозгӯяндаи қиссаҳо нест ва қиссаҳо, ки дар таркиби ин китоби муқаддас омадаанд, зиёданд ва аз рӯзгори ибратбахш ва омӯзандаи паёмбарон ба мо маводи ҷолиб медиҳанд.

Унвонҷӯй дар фаслҳои сеюму чоруми диссертатсия ба мавқеъ ва мартабаи Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Ҷомӣ дар таърихи адабиёти тоҷикии форсӣ, таърихи таълифи дostonҳои “Юсуф ва Зулайхо”, таҳлили образҳои асосии dostonро мавриди таҳқиқи ҷиддӣ қарор дода, ба андешаву хулосаҳои муҳим расидааст. Ба андешаи муҳаққиқ dostonи «Юсуф ва Зулайхо» - и Мирзо Фазлуллоҳ Ховарии Шерозӣ мисли dostonҳои дигари дар ин мавзӯ эҷодшуда дар асоси ривояти қиссаи муҳаббати Юсуф бо Зулайхо, ки реша аз фолклори яҳудиён дошта, мувофиқи қонунияти гузариш ва кӯчиши сюжетҳои як адабиёт ба адабиёти дигари олам, ки хоси адабиёти умумиҷаҳонӣ аст, интиқол

ёфтааст. Достони “Юсуфу Зулайхо” – и Ховарии Шерозӣ дар пайравӣ ба ягон шоире эҷод нашуда, мустақил ва аз нигоҳи хати сюжет, устухонбандӣ ва вазн мисли достонҳои дигари “Юсуф ва Зулайхо” буда, махсусиятҳои худро доштааст. Ховарӣ дар эҷоди достони “Юсуф ва Зулайхо” асосан ба сюжети дар Куръон омада пайравӣ кардааст. Ҳамаи он 111 ояти сӯраи “Юсуф”, ки дар Куръон омадаанд, дар достони “Юсуф ва Зулайхо” – и Ховарӣ бозгӯии бадеӣ шудаанд.

Достони “Юсуф ва Зулайхо”-и Ҷомӣ солҳои 1483-1484 дар пайравӣ ба “Ширин ва Хусрав”-и Низомии Ганҷавӣ суруда шудааст. Абдурахмони Ҷомӣ сабаби эҷоди қиссаи “Юсуф ва Зулайхо”-ро дар ду омил медонад. Омилҳои нахустро дар офаридани ин достони ҷолиби ишқӣ, ки “дар ишқбозӣ достоне офаридан”, “нақше зи килки нуктазо кашидан”, “аз ӯ дар олам нишона мондан”, “аз сӯзи ишқ нуктадонӣ кардан” ва “суханро бар поя ва ҷои муайян расонидан” дидааст. Омилҳои дувум, ки Ҷомӣ ба ин қиссаи машҳур рӯй овардааст, дар бораи сюжети достонҳои “Хусраву Ширин” ва “Лайливу Мачнун” асарҳои зиёд офариду шудаанд ва бояд аз хусни оламгири Юсуф ва ишқи ҷонсӯзи Зулайхо достони марғубе суруданро таъкид намудааст. Сюжети асосии достонро мисли дигар шоирони адабиёти классикии форсии тоҷикӣ Мавлоно Абдурахмони Ҷомӣ низ аз таркиби Куръон (сӯраи 12) ва тафсириҳои то замонаш эҷодшуда гирифтааст, аммо достони ӯ комил ва мустақил аст. Достони “Юсуф ва Зулайхо”-и Ҷомӣ аз нуқтаи назари мавзӯӣ, истифодаи саноеи шеърӣ, нерӯи азими тафаккур, маҳорати фавқулода бузурги воқеанигорӣ, инчунин ба ҳайси зинда, табиӣ ва воқеъбинона тасвир намудани лаҳзаҳои мухталифи муносибати ошиқона, пай бурдан ба умқи олами ниҳони инсон, шӯру тӯфонҳои баҳри қалби одамӣ, панду мавъиза, ҳикмат ва андарзҳои судманди ҳақимона, рою тадбири мамлакатдорӣ, раиятпарварӣ ва амсоли ин аз дигар маснавиҳои дар ин сюжет эҷодшуда ва дигар маснавиҳои Ҷомӣ ба кулӣ фарқ мекунад.

Боби дуҷуми рисола “Таҳлили муқоисавии ғоя ва симоҳои марказии достонҳои “Юсуф ва Зулайхо”-и Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Ҷомӣ” номгузорӣ шуда, аз чор фасл – “Таҳлили ғоявии достонҳои Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Ҷомӣ”, “Таҳлили симоҳои марказии достони «Юсуф ва Зулайхо»-и Ховарии Шерозӣ”, “Таҳлили симоҳои асосии достони «Юсуф ва Зулайхо»-и Абдурахмони Ҷомӣ”, “Муқоисаи симоҳои марказии достонҳои Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Ҷомӣ” фароҳам омадааст. Ёнвонҷӯй ҳангоми баррасии масъалаҳои мавриди таҳқиқ дар ин ё он давра ва ё замони муайяни таърихӣ эҷод шудани онҳоро, ки баёнгари рӯҳия, ҳодисаҳои таърихиву иҷтимоии замони шоир

ва нависанда, нақши чараёнҳои иҷтимоиву мазҳабӣ, фалсафӣ, мақоми шахсиятҳои сиёсиву фарҳангиву илмӣ ва дар маҷмӯъ бурду бохти ҳар даври замонро, ки дар асарҳои таърихӣ, фалсафӣ, илмӣ ва бадеии ҳамон замон инъикоси илмӣ ва бадеии худро меёбанд, таъкид мекунад

Зикр бояд кард, ки дostonҳои “Юсуф ва Зулайхо”-и Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Қомӣ, ки дар давраҳои мухталифи таърихӣ эҷод шуда, қиссаи рӯзгори ибратбахши пайғамбару пешво ва шахсияти барҷастаи таърихӣ Юсуфро, ки зикраш дар китобҳои осмонии муқаддас -Таврот ва Қуръон омада, саҳифаҳои қасас-ул-анбиёҳоро зеб додааст. Ин аст, ки ғояи асосӣ ва марказии дostonҳои “Юсуф ва Зулайхо”-и Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Қомиро ғояи иҷтимоии адолатталабӣ ва панду андарз додан ба подшоҳ ва ҳокимони замонашон ва ваҳдати вучуд ташкил медиҳад. Ба андешаи диссертант Юсуф ҳамчун образи марказии дostonҳои Ховарӣ ва Қомӣ ҳамчун пайғамбарзода, ҷавони дорои одоби ҳамида ва баъдан ба азобу укубат гирифташуда, вале ҳамеша тарафдори ғояи покии динии яктопарастӣ ва ваҳдати вучуд тасвир шудааст, ки аз дигарон низ чунин рафторро талаб мекунад ва то охири дostonҳо ҳамчун тимсоли покӣ ва ростӣ амал мекунад. Дар ҳар ду дoston Юсуф дар ҷавонӣ алаққай аз худ нишонаҳои ояндабинӣ ва пешгӯиро дорост, ки ин амал танҳо ба пайғамбарон хос аст, ки дар охири дostonҳо ҳамчун роҳбар, пешво ва пайғамбар тасвир шудааст. Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Қомӣ ба ҳама хислатҳои Юсуф аз назари талаботи дини ислом нигариста, ҳама амалҳои муқаддасро нишон додаанд.

Ба андешаи унвонҷӯй дар дostonи “Юсуф ва Зулайхо”-и Ховарии Шерозӣ образҳои зиёд мавриди истифодаи шоир қарор гирифтаанд, ки чараёни хати сюжет ба фаъолияти онҳо иртибот дошта, образҳои Юсуф, Зулайхо, Яъқуб, Молики Заър, дояи Зулайхо образҳои аввалиндараҷа ва образҳои падари Зулайхо, Азизи Миср, аҳолии Миср, бародарони Юсуф, Қабраил (фаришта), Малик Райён образҳои дувумдараҷа ва расулони (фиристодагонӣ) ҳар диёр, расули падари Зулайхо, ҳамшираи Юсуф, гург, аъробӣ, харидорон, канизони Зулайхо, суратгарони Чин, кӯдаки семоҳа, занони Миср, сарҳангон, зиндониён, соқӣ ва хонсолор образҳои лаҳзавӣ тасвир ёфтаанд.

Ховарии Шерозӣ дар тасвири образи мазкур аз симои Юсуфи китоби Қуръон берун наарафта, вежагиҳои динии ӯро нигоҳ доштааст. Ховарӣ кӯшиш кардааст, ки асосан хислату рафтори Юсуфро аз ҷиҳати фароғии мавзӯҳои ахлоқӣ ва динӣ бозгӯй кунад. Дар дostonи Ховарии Шерозӣ образи Юсуф қабл аз ҳама ҳамчун ҷавони дурандешӣ

босабру таҳаммул, доно, покизахӯй, росқавл, инсондӯст ва дар роҳи диндориву тақводорӣ хеле фаъолу устувор тасвир шудааст.

Образи Яъқуб дар достони Ховарии Шерозӣ аз образҳои хеле ҷолиб буда, бо тақлифи дӯстонаш Ховарӣ ба бозгӯии симои Яъқуб бештар таваҷҷӯҳ зоҳир кардааст, чунки дар дигар достонҳои ҳамноми “Юсуф ва Зулайхо”-ҳо образи Яъқуб хира тасвир шудааст.

Зулайхо аз фаъолтарин образҳои достони Ховарии Шерозӣ ва дар маҷмӯъ тамоми достонҳои “Юсуф ва Зулайхо”-и адабиёти классикии форсии тоҷикӣ маҳсуб ёфта, аз ибтидо то интиҳои хати сюжет фаъолият дорад. Аксари сахнаҳои ҷолиб ва таъсирбахши достон дар қатори Юсуф ба фаъолият ва кӯшиши Зулайхо вобаста аст. Унвонҷӯй дар асоси мисолҳои мушаххас тамоми хислатҳои Зулайхоро таҳлилу бозгӯӣ намуда, хулоса намудааст, ки пас аз ҷавониву зебоиро соҳиб шудани Зулайхо бо исрори подшоҳи Миср - Малик Райён Юсуф Зулайхоро ба никоҳи худ мебарорад ва ҷиҳил сол бо ҳам зиндагӣ мекунад ва бо хоҳиши Зулайхо Юсуф ба ҷиҳати эътиқоф иморате месозад, ки дар он ҷо ҳар дуяшон аз тақводориву парастии Худо ванди ягона тоату ибодат мекарданд.

Диссертант ҳангоми баррасӣ ва таҳлили симоҳои асосии достони “Юсуф ва Зулайхо”-и Абдурахмони Ҷомӣ ба образҳои асосӣ ва фаъоли қисса Юсуф ва Зулайхо таваҷҷӯҳ намуда, таъкид мекунад, ки падари Юсуф - Яъқуб, бародарони ӯ, сардори қорвон-Молик, падари Зулайхо, доя, Азизи Миср, подшоҳи Миср, занони Миср, меъмор, мусаввир, духтаре аз қавми Од бо номи Бозга ва ғайра асосан барои тақлими симои Юсуф ва Зулайхо нигаронида шудаанд. Ба андешаи муҳаққиқ образи Юсуф дар достони Ҷомӣ бо ҳама зебоии зоҳирӣ ва ботинияш тасвир гардида, саҳт пойбанди дин аст ва бе хости Худованди яқто ягон амалро иҷро намекунад, оқилу доно аст, ки аз ибтидои ҳар қор фарҷомашро мебинад, ба ҳама муносибати нек дошта, аз ҳама ин нуктаро хоҳиш дорад. Аз ин дидгоҳ Абдурахмони Ҷомӣ дар симои Юсуф аввал кӯдакero тасвир кардааст, ки аз вачоҳати ӯ нишонаҳои пайғамбарӣ ва пешвоӣ ҳувайдост. Юсуф дар ҳар амалаш нишоне аз хирадмандӣ ва ояндабинӣ ба назар мерасад. Муъҷизаи ӯ тавассути дуо, пешгӯӣ ва таъбири хоб амалӣ мегардад, ки ин низ як шоҳаи муҳими илм аст.

Дар пажӯҳиши унвонҷӯй дар достони Абдурахмони Ҷомӣ Зулайхо аз фаъолтарин чехра, кӯшотарин шахсият, ҷолибтарин симо ва зеботарин зан аст. Зулайхо симои зани дирӯз, имрӯз ва фардост, ки бо тамоми фаъолияти ҷолиби худ хатти сужети достонро дилкаш ва рангин намудааст. Агар Ҷомӣ Зулайхоро бо чунин дилрабоӣ ва фаъолиятмандӣ тасвир намекард, бо сабаби нишон надодани бисёр сахнаҳои қисса и:

достон бад-ин чаззобияти баланд ва муҳаббати зиёд байни хонандагон эътибор пайдо намекард.

Андешаҳои муаллифи диссертатсия дар мавриди муқоисаи симоҳои марказии достонҳои Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Қомӣ низ қобили тавачҷӯҳ аст, зеро дар маркази диққати ҳар ду шоир муҳаббат ва ишқи Илоҳӣ мақом ва ҷойгоҳи марказӣ дорад, ки ин нукта аз ғояи асарҳо маншаъ мегирад. Абдурахмони Қомӣ ҳамчун шоир ва аз пешвоёни тариқати нақшбандия ғоя ва афкори тасаввуфи нақшбандиро дар осораш тарғиб ва ташвиқ кардааст. Ховарии Шерозӣ бошад дар баробари тарғиби ишқи Илоҳӣ бозгӯии масъалаҳои ишқи заминӣ, дар мисоли муҳаббати саҳти падар- Яъқуб ба Юсуф тасвир шудааст. Ҳам Ховарӣ ва ҳам Қомӣ фарзанди замон худ буданд, ки аз мардони тақводор ва ҳомии дини ислом маҳсуб мешаванд. Ховарӣ ва Абдурахмони Қомӣ аз сюжети дар Қуръон ва тафсири омада берун наарафтаанд. Дар ҳар ду достон дар тасвири образи Юсуф бисёр масъалаҳо аз асотири динии мусулмонӣ ба назар мерасад. Юсуф дар достони Қомӣ дар хурдӣ аз худ сифатҳои ғайриоддӣ зоҳир мекунад, ки ин хислатҳо дар достони Ховарӣ низ айнан омадааст. Ин аст, ки Ховарӣ ва Қомӣ образи Юсуфро чунон ба тасвири бадеӣ кашидаанд, ки ба назари хонанда ҳамчун як инсонии оддӣ заминӣ ба назар мерасад, ки дар рафтору кирдораш новобаста аз он ки ӯ мансаби вазири дорад, мисли дигар одамон аст ва аз образҳои хеле ҷолиби адабиёти форсии тоҷикӣ аст.

Унвонҷӯӣ ҳангоми баррасии образи Зулайхо ба ҳулосае расидааст, ки образи Зулайхо назар ба Юсуф дар ҳар ду достон хеле фаъол аст. Дар достони Ховарии Шерозӣ, ки нисбат ба достони Абдурахмони Қомӣ ҳаҷман калон аст, лаҳзаҳои тасвир шудааст, ки Қомӣ аз баёни онҳо худдорӣ кардааст. Образи Зулайхоро дар ҳар ду достон баъд аз бут шикастан ва калимаи тавҳид ба забон овардан ҳамчун ифодагари ишқи Илоҳӣ мебинем, ки ӯ танҳо машғули тоату ибодат аст ва Зулайхо аз Юсуф хоҳиш мекунад, ки барои эътиқоф ибодатгоҳе сохта шавад ва ин хоҳиши Зулайхоро Юсуф иҷро мекунад.

Диссертатнт дар боби сеюми диссертатсия вежагиҳои услубӣ ва бадеии достонҳои «Юсуф ва Зулайхо»-и Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Қомиро мавриди баррасӣ қарор дода, оид ба муҳтаво ва устухонбандии достонҳои ҳамном ва монандиву фарқи онҳо, монандӣ ва фарқ дар чехрофаринӣ ва тасвиросозӣ, мавқеи хоб ва руъё дар достонҳои ҳамном. мавқеи мунозира дар достонҳои ҳамном, нома ҳамчун хатти ҳунари дар достонҳои ҳамном, забон ва сабки достонҳои Ховарии Шерозӣ ва Абдурахмони Қомӣ андешаву мулоҳизаҳои муфид баён

мекунад. Аз рӯи пажӯҳишҳои диссертант маълум мегардад, ки ҳар ду дoston аз нигоҳи устухонбандӣ комилан асари мустақили бадеӣ буда, дар пайравии бевоситаи ягон шоир гуфта нашудаанд, аммо ҳам Ховарӣ ва ҳам Ҷомӣ ба шоирони гузашта эътимод ва эътироф доранд, ки сюжети ин қиссаи машхурро ба риштаи назм кашидаанд. Агар Абдурахмони Ҷомӣ дар ҷавоб гуфта ба “Ҳамса”-и Низомии Ғанҷавӣ ба эҷоди дoston шурӯъ карда бошад, Ховарӣ аз рӯи завқи шоирӣ ва санҷидани маҳорати худ ва дар ин мавзӯи ҷолиб асар офаридан онро ба назм даровардааст.

Муҳаққиқ истифода шудани хоб ва рӯёро ҳамчун хатти ҳунари дар дostonҳои Ховарӣ ва Ҷомӣ маънидод карда, аз Библия ва Куръон сарчашма гирифтани онҳо ва дар дostonи Ховарӣ 8 хоб ва дар дostonи Ҷомӣ 7 хобро, ки ба чеҳраҳои асосии дostonҳо Юсуф ва Зулайхо, подшоҳи Миср ва зиндониён мансубанд ва оғозу анҷоми дostonҳо марбут ба ҳамин хобҳо мебошанд, мавриди таҳлил қарор додааст. Дар баробари ин нома ва мунозираҳо, ки дар дostonҳои Ховарӣ Шерозӣ ва Абдурахмони Ҷомӣ ҳамчун хатти ҳунари истифода шудаанд, ба доираи андешаҳои худ кашида, мавқеи онҳоро муайян ва мушаххас намудааст.

Андешаву мушоҳида ва мулоҳизаҳои диссертант оид ба забон ва сабки ҳар ду шоир мавриди зикри махсус аст. Зеро онҳо дар баёни андешаҳояшон аз дороиҳои забони форсии тоҷикӣ хуб истифода намуда, ҳар ду шоир ба сабки хуросонӣ эҷод кардаанд ва дар баробари ин сабки инфиродии худро доранд. Дар дostonҳо аз санъатҳои зиёди бадеии лафзӣ маънавии истифода шудааст.

Муаллиф дар баҳши ҳулосаи диссертатсия муҳимтарин натиҷаҳои таҳқиқоти худро дар 18 банд пешниҳод намудааст, ки ба таври кулӣ нуктаҳои дорой аҳамияти илмӣ назариявии рисола дар бар гирифтааст.

Дар маҷмуъ диссертатсия ба дифоъ пешниҳодшудаи Ҷавҳарова М.О. бо методикаи нави таҳқиқ ва ҳалли вазифаҳои илмӣ пешгузошта фарқ намуда, муҳаққиқи пухтакор будани муаллифро нишон медиҳад.

Бо вучуди ин муваффақиятҳо баъзе камбудӣҳо дар диссертатсия ба назар расиданд, ки бартараф кардани онҳо қиммати корро бештар менамояд.

1. Ўнвонҷӯй дар боби аввали диссертатсия ишора мекунад, ки яке аз сарчашмаҳои дostonи Абдурахмони Ҷомӣ Библия аст, аммо андешаҳояшро оид ба ин масъала мушаххасан асоснок накардааст.

2. Дар боби дуюм ҳангоми таҳлили ғояи дostonҳо ба вижаҳои ғоявии дostonи Ховарӣ Шерозӣ ки ғояи шии исноашари (12 имомӣ)-ро таълиф мекунад, камтар тавачҷӯх ва таҳлил намудааст.

3. Муаллиф дар таҳлили симоҳои марказии дostonҳо (боби дуом) зиёд таваққуф кардааст, аммо ба назари мо имкон дошт, ки ин масъаларо мушаххастар таҳлил намояд.

4. Диссертант фасли аввали боби сеюмро, ки “Муҳтаво ва устухонбандани дostonҳои ҳамном ва монандиву фарқи онҳо” унвон дорад, ба таври сатҳӣ мавриди таҳлилу баррасӣ қарор додааст.

5. Риояи тартиби ягона дар навиштану гузоштани аломатҳо, унвонҳои ашхос дар диссертатсия риоя нашудааст.

Камбудихои мавҷуда, албатта, ба мазмуну муҳтавои рисола халал ворид намекунад. Баръакс ислоҳи онҳо ба манфиати диссертатсия ва диссертант аст.

Автореферати диссертатсия, монография ва мақолаҳои чоп намудаи диссертант дар маҷаллаҳои номнависшудаи ВАК-и Россия ва Тоҷикистон мазмуну муҳтавои диссертатсияро инъикос карда, ба талабот ҷавобгӯ аст.

Диссертатсияи Ҷавҳарова Муҷибохон Одиловна дар мавзӯи «Юсуф ва Зулайхо»-и Ховарии Шерозӣ ва муқоисаи он бо дostonи ҳамноми Абдурахмони Ҷомӣ» дар сатҳи хуби илмӣ иншо шуда, ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ аст, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илми филология аз рӯи ихтисоси 10.01.01- Адабиёти тоҷик мебошад.

Муқарризи расмӣ :

Восиева Р.Қ.

Доктори илмҳои филология, дотсенти кафедраи назария ва таърихи адабиёти Донишқадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода

Нишонӣ: 734064, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Ф. Муҳаммадиева 31/1. E-mail: v.rukhshona@mail.ru Тел: +(992)23250 00

23.12.2019

Имзои доктори илмҳои филология,
дотсент Восиева Р.Қ. — ро тасдиқ мекунам.

Сардори ШК:

Наҷмуддинов Ш.М.